

Малиша Станојевић
Филолошки факултет, Београд

УЛАЗАК У ПЕСМУ ИНГЕ БАРЧ

У раду се прати историја једне песме и њене рецепције, и истичу односи између елемената тумачења песме, дескрипције о околностима настанка и трајања поетског текста. У читању песме, указивањем на посебности тренутака који су секундарног карактера, указује се на конотације које чине додатни материјал за тумачење стихова и разумевања поетског дискурса. Песма *Инге Барч* Константи Илдефонс Галчињског у овом раду је осветљена историјом настанка, променама које је претрпела, критичким односом према аутору, интерпретацијама које откривају вредности овог поетског дела. Два аспекта су доминантна: основни, поједностављено гледиште настанка уметничког текста, са посебним освртом на околности које су имале значајног утицаја на значења и поетски систем који у овом типу стваралаштва чини поетички оквир; сложени, уочавање значења и исказивања унутрашњих доживљаја са елементима драмског приказивања. Посебно се истражује актуелност поетског текста, историјски контекст и особеност ове песме у интерпретацији глумца и рецитатора.

Кључне речи: Галчињски, Инге Барч, историја, преврат, поезија, ангажовано, љубавна лирика, позориште, новинарски извештај

Песма *Инге Барч* Константина Галчињског пружа прилику да се, као и у време настанка песме (1934. године), о уметностима расправља као о нераскидивом делу великих идеолошких и друштвено-политичких конотација и покрећу спорна питања која су од почетка 20. века непрестано била предмет расправа о томе колико су уметности историје свога времена. Андреј Митровић у књизи *Ангажовано и лејо* бави се овим феноменом, а у својим закључцима између осталог наводи да подручје културних појава учествује у грађењу слике времена исто онолико колико и подручје политичких, друштвених и привредних појава, као и да се у карактеристичне садржаје те слике уграђује и оно што проистиче из повезивања, односно сукобљавања културних и осталих историјских појава.

Оставимо ли по страни текст и целовитост садржаја песме, или се усудимо бацити светло на стих који је у наслову, који покреће нека од многих питања у тумачењима поетике стиха, може нам се догодити да изађемо из мисаоне магле и угледамо линију која има свој траг, површину, своју даљину, смисао хармоније и коначно уобличиће поетске слике. Песма, као што је то овде случај, која је насловљена именом једне жене, што иначе песници често чине, у истом је значењу као и написани стих. Пољски песник Константи Илдефонс Галчињски (1905-1953) је пишући 1934. године две баладе, једну од њих насловио *Инге Барч*. Улазак у песму *Инге Барч* је са фактографске тачке гледишта једна од појава која указује на потребу материјализације идеје о покретљивости, која је попут инсталације уметничког приказа обострано постављена, једна према другој, са елементом прожимања и кретања у оба смера, што ће рећи да је улазак у песму, типично материјализован као улазак у град, у какав амбијент или неки други простор, односно да је са становишта рецепције песничког дела, читалац тај који улази у песму. Смисао ове покретљиве слике јесте у томе што се на такав начин отвара могућност тумачења, или једноставног постављања представе драмског текста, или приказивање сликарског дела. Са тог становишта Инге Барч изгледа сасвим једноставно и представа о жени коју игра Инге Барч је у форми стајаће фигуре, са маском лица, у белилу, обучена у црну хаљину, са израженим украсним предметима два црвена цвета, са кофером који је оборен испред ногу, кофером који је облика кутије из које испадају цигарете...

Средином седамдесетих година прошлог века и у Пољској опоравани песник Галчињски појавио се у српском преводу. У антологији *Савремена пољска поезија*, заступљен је са неколико песама (*Santicum anticorum. Молишва слепог месечара, Servus Madonna. У Варшави, Писмо из ројсџива*). Полониста Петар Буњак, представљајући превод пољске поезије 20. века код нас, указује на специфичности рецепције словенских књижевности, па тиме и пољске поезије, у прошлости, па делимично и данас. Буњак је мишљења да је реципирање

„условљено цикличним обнављањем деветнаестовековне романтичарске идеје о *словенској узајамности*, односно њеним квалитативно увек новим дериватима. Током времена карактер те пројектоване узајамности кретао се од етногенетске свести, тј. свести о заједништву етничког порекла, преко опште културне оријентације друштва, па све до фактора (спољно)политичког сврставања. Иако је, у основи, увек био ванкњижевна или, тачније, над-књижевна категорија, тај

идејни корпус се директно одражавао на пријем појединих словенских књижевности”.

Од већег броја пољских песника Галчињски постаје познат и овенчан славом, препознатљив по песми *Инге Барч*, која је убрзо постала популарна и често рецитована у интерпретацији југословенских глумаца, а посебно од рецитатора Ратомира Дамњановића и Витомира Дардића. Дардић је овој песми удахнуо живот и утемељио је у нашу културу, а недавно на Коларчевом универзитету песму је рецитовао са посебним приступом и акцентовањем, сврставајући је у ред најлепших песама. Дардићев приступ овој песми је у извесном смислу непрестани говор поезије, која опомиње, али која и својим нежностима и љубавним стихом указује на непрестану човекову борбу између добра и зла. Занимљиво је Дардићево казивање по коме се никада није бавио историјом настанка песме и да је песму увек говорио са посебним заносом, са помешаним осећањима о историји, страдању, превратима, духовитостима, љубавним осећањима, лепоти. Ако би се указивало на какве паралеле или трагало за сличностима, у српској књижевности таква моћ говора може се уочити код песника Бранислава Петровића.

Песма *Инге Барч* је преовлађујуће посвећена жени и може се сврстати у љубавне песме. Међутим, та врста одређења се у извесном смислу помера ка ангажованој поезији, јер је Галчињски, у писању поезије и њеном извођењу, поезију схватао као игру, хтео да је изведе на сцену, на тргове, на улице. Преводац и приређивач антологије, Петар Вујичић, у кратком осврту посвећеном Галчинском и његовом књижевном раду констатује да је он у неку руку био путујући певач и глумац. У самом тексту песме Галчињски говори и о наслову, називајући га „обичан: Инге Барч”. Да би дошао до праве љубавне лирике, песник ће се позвати и на Рилкеа, ослањајући се тако на једну песничку традицију „певања“ о љубави, самоћи.

Кренућемо са краја/дна песме, тражећи објашњења у неухватљивом одсутном тренутку песникове резигнације и стихова посвећених младој жени:

Штета./ Лепа./ Млада./ Плећа као сомот персијски./
И било је у њој нечег... женског,/ неухватљивог, /
далеког,/ нечега што треба хватати ноктима.

Иначе, песма почиње стихом: *Инге Барч, глумица, после преврата нестала у шајансјивеним околностима...*, који Галчињски поставља као какав актуелни новински извештај, као информацију која означава једно време, уочено преко једног догађаја који се збио у берлинском кабареу „Катакомбе“. Инге Барч је стварни лик,

глумица, у раним тридесетим годинама 20. века била је на врхунцу популарности, њена биографија се везује и за Макса Рајнхарта¹ са којим је сарађивала; и данас на интернет страницама може се видети њен девојачки изглед. Судбина јунакиње песме је, пак, измишљена и стога ће се кроз сиже песме преламати и сучељавати стање свести о опасностима Хитлеровог преврата у Немачкој 1933. године, тоталитарном режиму, појави нацизма и стварању нове империје; а, с друге, судбина јунакиње песме ће имати универзални симбол жртве. Слово о Инге Барч је поетизована историја, која насупрот животу и лепоти осликава свет који је чиста супротност. И све боје којима се слика лепота жене и наговештава љубав су необичне, осенчена имагинација жене: она је риђа, не сасвим и са неким сјајем који се не може описати (песник има слику сјаја који сам он види, али стихом даје назнаку онеобичавања, тј. сјаја који је *на коси бујао...*) Галчињски је своје доживљаје сусрета са Берлином, малим позориштем, са гвозденим Фридрихом, уз то и са песмом Курт Тухолског, коју је певала глумица Инге, сасвим приближио историји периода 1933-1934. године. Да ли је намера песника била да се историја фашизма тако забележи, или је он следио своју песничку мисао, која се у рецепцији другачије учитава? Свеједно, симбол гвозденог крста, који је као орден на грудима генерала, или увођење у песму Курт Тухолског (Kurt Tucholky, 1890–1933) – немачког комунистичког књижевника, аутора сонгова и сатиричних текстова, сасвим, можда и без намере уводи у историју песме германски проблем страшног сукоба између надирућег фашизма и притајеног отпора. Галчињски је преко љубавне теме у истом том смислу избегао јаснији однос према надолазећем злу, али је зато све то платио заробљеништвом и осудом од пољских интелектуалаца и књижевника који су га управо због тога оспоравали. Галчињски насупрот природи и лепоти годишњих доба које набраја, враћањем пролећу пише стих:

Државни удар, узгред имао је у себи нечег од звезде витлејемске/
за којом се вукло 3 000 000 мађионичара./

Антипод лепог и ангажованог у поетском значењу, са доста ироније, сарказма и равнодушности нагомилаће стихове који су сви од реда у служби смрти... Овај закључак се намеће као једно могуће виђење слике коју је песник као какав архитекта изградио. Скица те песничке грађевине могла би изгледати скромно, испуње-

¹ Немачко-аустријски глумац, један од највећих позоришних редитеља, дугогодишњи директор Немачког позоришта и Камерних игара у Берлину...

на дуванским димом који боји у сиво и црно, потом бојом ноћи, или боље речено само ноћ, соба сва црна од дима; и у тој превратничкој слици опис смрти:

- Револвер није био већи од руже: /Пик! И њене очи почеше да круже/ au-dela , по метафизици немачкој. /Неки дебелко је седео, пиво пио,/ није ни задрхтао нити се зачудио.../

За све који су у песми заступљени заједничко је да су мртви, па и сама јунакиња песме. У првој верзији песме² неки стихови су другачије гласили, нпр.:

[Рецимо да је то било на јесен, / додајмо да три године има томе] гласили су: Исто је тако свршио Јесењин, / исто је било и Мајаковскоме.

Песник се суочава са изазовом историје, песничком сликом и практицизмом који се огледа у покушају свођења сижеа на ниво новинарског текста. Коментар у песми је померио значења стихова и, може се рећи, претворио иначе променљиву природу текста у једноставност публицистичког исказа, као израз намера, и као отклон од свега што се у песми догодило. Судбина глумице Инге Барч сведена је на новинарски текст:

Није издржала у загушљивим стегама режима Инге Барч, глумица, после преврата нестала у сумњивим околностима...

То је и послужило интерпретаторима ове песме да пребаце Галичињском одустајање од оцене хитлеровског преврата и његових последица, имајући у виду шаљиве тврдње песникове да је описани догађај само тек новинарска сензација.

Песма *Инге Барч* задржала је своју основну сижејну садржину, љубавни стих, али и своју провокативност. Она у себи носи бремене једног раздобља и његове уметности и на драмски начин говори о љубави. О томе говоре ови стихови:

Видим: Инге седи за клавиrom, /пева и свира: ах, каква мора бити кад устане!/ Устала је. Груди је имала мале, савршене/ и — опростите молим — трбух/ тако јој се дивно под теретом оцртавао да почех викати браво и дречати: — Живео трбух!/ а неки Енглеz на то прогунђа: — *He's gone mad* — / Овај је луд.

Испреплетености које указују и на друге конотације говоре о томе да је поезија Галичињског више од игре, говора поезије и уметничког текста. Песник се није случајно вратио на изглед жен-

2 Први пут објављено у 'Na Szerokim Świecie' 1934, бр. 50. Прво издање песме разликује се у односу на њена послератна издања у књигама.

ског тела као полазиште. Као и на човековом лицу и у говору тела исказује се унутрашњи доживљаји.

Литература

Gałczyński 1982: К. I. Gałczyński, *Wybór poezji*. Опрас. Marta Wyka; Wrocław etc. Biblioteka Narodowa, s. I, nr 189.

Вујичић 1964: П. Вујичић, Предговор, у: *Савремена пољска поезија*, Београд, 7-25.

Митровић 1983: А. Митровић, *Анђажовано и лепо*, Београд.

Mališa Stanojević

ENTERING THE POEM “INGE BARTSCH”

Summary

The paper traces the history and reception of a poem by perceiving relations between the elements of poem's interpretation, and by describing the circumstances of poem's origin and longevity of a poetic text. When reading a poem, by pointing out the particularities of the moments that are secondary in character, connotations that comprise additional material for the interpretation of its verses and understanding poetized discourse are being specified as well. The paper elucidates the poem “Inge Bartsch” by Konstanty Ildefons Gałczyński by analyzing the history of its origin, tracing the alterations it underwent, taking a critical stance toward the author, offering interpretations that disclose merits of this poetic work. Two aspects are dominant: the basic one – a simplified view upon the origin of the poetic text, with particular attention paid to the circumstances that had significant influence on the meaning and narrative system which, within the contexts of this art form, makes up the poetic framework, and the complex one – the perception of meanings and expression of inner experiences bearing the elements of a dramatic representation. Modernity of the poetic text is analyzed in depth, as well as the historical context and particularity of this poem that is manifested through the interpretations delivered by actors and performing artists.

Прихваћен за штампу јула 2010. године